ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)
της 27ης Σεπτεμβρίου 1989 *

Στην υπόθεση 9/88,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Raad van State των Κάτω Χωρών προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου εκκρεμούς υποθέσεως μεταξύ

Mário Lopes da Veiga

και

Staatssecretaris van Justitie,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 216, παράγραφος 1, και 218 της πράξεως για τους όρους προσχωρήσεως του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας και για τις προσαρμογές των Συνθηκών,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα)

συγκείμενο από τους T. Koopmans, πρόεδρο τμήματος, G. F. Mancini, K. N. Κακούρη, F. A. Schockweiler και M. Díez de Velasco, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Darmon
γραμματέας: J. A. Pompe, βοηθός γραμματέας

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο Mário Lopes da Veiga, προσφεύγων της κύριας δίκης, εκπροσωπούμενος από τον R. J. Wybenga, δικηγόρο Ρότερνταμ,

— η κυβέρνηση του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, εκπροσωπούμενη από τον E. F. Jacobs, γενικό γραμματέα του Υπουργείου Εξωτερικών, και τον A. Fierstra, βοηθό νομικό σύμβουλο στο ίδιο υπουργείο,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

— η κυβέρνηση της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον Luís Fernandes, διευθυντή της διευθύνσεως της νομικής υπηρεσίας στη γενική διεύθυνση ευρωπαϊκών υποθέσεων, και τη Maria Luísa Duarte, νομική σύμβουλο στη γενική διεύθυνση ευρωπαϊκών υποθέσεων, και

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους A. Caeiro και B. J. Drijber, μέλη της νομικής της υπηρεσίας,

λαμβάνοντας υπόψη την έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 29ης Ιουνίου 1989,

αφού άκουσε το γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 13ης Ιουλίου 1989,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 1987, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 13 Ιανουαρίου 1988, το Raad van State των Κάτω Χωρών υπέβαλε, βάσει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 216, παράγραφος 1, και 218 της πράξεως για τους όρους προσχωρήσεως του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας και για τις προσαρμογές των Συνθηκών, που επισυνάφθηκε στην υπογραφείσα στις 12 Ιουνίου 1985 Συνθήκη μεταξύ των δέκα τότε κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αφενός, και του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, αφετέρου, για την προσχώρηση του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενεργείας (ΕΕ L 302, σ. 23) (εφεξής: πράξη προσχωρήσεως).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ πορτογάλου υπηκόου, εργαζομένου σε πλοία με ολλανδική σημαία, και του Staatssecretaris van Justitie, με αντικείμενο τη χορήγηση αδείας διαμονής.

3 Ο Vreemdelingenwet (ολλανδικός νόμος περί αλλοδαπών) διακρίνει, όσον αφορά τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής στις Κάτω Χώρες, μεταξύ υπηκόων των κρατών μελών της ΕΟΚ, οι οποίοι απολαύουν προνομιακού καθεστώτος, και των αλλοδαπών που διέπονται από τις κοινές διατάξεις. Ο αλλοδαπός, υπήκοος κράτους που προσχώρησε στην ΕΟΚ, έναντι του οποίου η Συνθήκη προσχωρήσεως ή οι διατάξεις εφαρμογής της προβλέπουν μεταβατικό καθεστώς, λογίζεται ως υπήκοος της Κοινότητας, υπαγόμενος σε προνομιακό καθεστώς, μόνον εφόσον η ιδιότητα αυτή του αναγνωρίζεται από τις διατάξεις του μεταβατικού καθεστώτος.

4 Επειδή η παρουσία επί ολλανδικού πλοίου πλέοντος στην ανοικτή θάλασσα δεν λογίζεται ως διαμονή στις Κάτω Χώρες, ώστε να τυγχάνει εφαρμογής η νομοθεσία περί αλλοδαπών, οι εργαζόμενοι σε πλοία με ολλανδική σημαία αλλοδαποί δεν είναι υποχρεωμένοι να κατέχουν άδεια διαμονής. Στους αλλοδαπούς που εμπίπτουν στην κατηγορία αυτή επιτρέπεται να διέρχονται τις διακοπές τους στις Κάτω Χώρες.

5 Ο πορτογαλικής ιθαγενείας Mário Lopes da Veiga, προσφεύγων της κύριας δίκης, εργάζεται από το 1974 ως ναύτης σε πλοία νηολογημένα στις Κάτω Χώρες για λογαριασμό εφοπλιστικής εταιρίας με έδρα τις Κάτω Χώρες. Προσελήφθη στις Κάτω Χώρες, υπάγεται στο εκεί σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως και καταβάλλει φόρο εισοδήματος. Το πλοίο στο οποίο εργάζεται ο Lopes da Veiga αγκυροβολεί τακτικά σε λιμένες των Κάτω Χωρών, όπου ο ενδιαφερόμενος διέρχεται τις διακοπές του.

6 Εγγεγραμμένος στα μητρώα του δήμου της Χάγης, ο Lopes da Veiga υπέβαλε αίτηση για τη χορήγηση αδείας διαμονής, την οποία απέρριψε ο προϊστάμενος της τοπικής αστυνομίας. Την εν λόγω απορριπτική απόφαση επικύρωσε με απόφασή του ο Staatssecretaris van Justitie.

7 Επιληφθέν προσφυγής κατά της εν λόγω απορρίψεως της αιτήσεως για τη χορήγηση αδείας διαμονής, το Raad van State ανέστειλε τη διαδικασία και με απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 1987 υπέβαλε στο Δικαστήριο, βάσει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

« 1) Εχει το άρθρο 216, παράγραφος 1, της πράξεως προσχωρήσεως την έννοια ότι εμπίπτει στις διατάξεις του άρθρου 7 και επομένων του κανονισμού 1612/68, της 15ης Οκτωβρίου 1968, πορτογάλος υπήκοος, ο οποίος εργάζεται ως μισθωτός επί ολλανδικού πλοίου για λογαριασμό εργοδότη εγκατεστημένου στις Κάτω Χώρες και ο οποίος δεν έχει λάβει άδεια διαμονής για την άσκηση έμμισθης δραστηριότητας στο ολλανδικό έδαφος ούτε δυνάμει των κοινών διατάξεων περί διαμονής των αλλοδαπών στο ολλανδικό έδαφος, ούτε δυνάμει οποιασδήποτε άλλης ειδικής διατάξεως;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, έχει το άρθρο 218 της πράξεως προσχωρήσεως την έννοια ότι ο πορτογάλος υπήκοος για τον οποίο γίνεται λόγος σ' αυτό εμπίπτει και στο άρθρο 4 της οδηγίας 68/360/ΕΟΚ, της 15ης Οκτωβρίου 1968; »

8 Στην έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση αναπτύσσονται διεξοδικώς τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης, η εξέλιξη της διαδικασίας και οι γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο. Τα στοιχεία αυτά της δικογραφίας δεν επαναλαμβάνονται κατωτέρω παρά μόνο καθόσον απαιτείται για τη συλλογιστική του Δικαστηρίου.

Επί του πρώτου ερωτήματος

9 Το άρθρο 216, παράγραφος 1, της πράξεως προσχωρήσεως προβλέπει ότι τα άρθρα 1 έως 6 του κανονισμού 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33), εφαρμόζονται στην Πορτογαλία έναντι των υπηκόων των άλλων κρατών μελών και στα άλλα κράτη μέλη έναντι των πορτογάλων υπηκόων μόνον από 1ης Ιανουαρίου 1993. Όπως προκύπτει από την a contrario ερμηνεία του εν λόγω κειμένου, το άρθρο 7 και επόμενα του κανονισμού, τα οποία δεν αποτελούν αντικείμενο της σχετικής διατάξεως περί παρεκκλίσεως, εφαρμόζονται από 1ης Ιανουαρίου 1986, ημερομηνίας ενάρξεως της ισχύος της πράξεως προσχωρήσεως.

10 Η ερμηνεία αυτή συνάδει προς την ratio του μεταβατικού καθεστώτος, δυνάμει του οποίου αναστέλλεται μέχρι την 1η Ιανουαρίου 1993 η εφαρμογή των διατάξεων του τίτλου Ι του κανονισμού 1612/68 για την πρόσβαση σε απασχόληση, προς αποφυγή διαταραχών στην αγορά εργασίας των τότε κρατών μελών λόγω μαζικής αφίξεως Πορτογάλων που αναζητούν εργασία. Πάντως, κανένας λόγος παρόμοιας φύσης δεν επιτρέπει την άρνηση υπαγωγής στις ευεργετικές διατάξεις του τίτλου ΙΙ του κανονισμού 1612/68 για την άσκηση της απασχολήσεως και την ίση μεταχείριση των πορτο-

γάλων εργαζομένων που απασχολούνταν ήδη στο έδαφος ενός από τα τότε κράτη μέλη.

11 Εξάλλου, το Δικαστήριο, κρίνοντας παρόμοιες διατάξεις της πράξεως περί των όρων προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, αποφάνθηκε, με την απόφαση της 30ής Μαΐου 1989 (στην υπόθεση 305/87, Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, Συλλογή 1989, σ. 1461), ότι το μεταβατικό καθεστώς, μολονότι ανέστειλε την εφαρμογή ορισμένων διατάξεων του κανονισμού 1612/68 που αποσαφηνίζουν τα κατοχυρωμένα με τα άρθρα 48 και 49 της Συνθήκης δικαιώματα, δεν ανέστειλε την εφαρμογή των τελευταίων αυτών διατάξεων, ιδίως όσον αφορά τους εργαζομένους των άλλων κρατών μελών που απασχολούνταν κανονικά στην Ελλάδα ήδη προ της 1ης Ιανουαρίου 1981 και συνέχιζαν να απασχολούνται εκεί μετά την εν λόγω ημερομηνία ή εκείνους που απασχολούνταν κανονικά στην Ελλάδα για πρώτη φορά μετά την ημερομηνία αυτή.

12 Στη συνέχεια πρέπει να εξεταστεί αν τα πρόσωπα που βρίσκονται στην κατάσταση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης μπορούν να λογίζονται ως εργαζόμενοι, υπήκοοι κράτους μέλους, απασχολούμενοι σε άλλο κράτος μέλος κατά την έννοια των άρθρων 7, 8 και 9 του κανονισμού 1612/68.

13 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η έννοια του εργαζομένου είναι κοινοτική και πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως (βλέπε ιδίως, την απόφαση της 3ης Ιουνίου 1986 στην υπόθεση 139/85, Kempf, Συλλογή 1986, σ. 1741).

14 Με την απόφαση της 4ης Απριλίου 1974 (στην υπόθεση 167/73, Επιτροπή κατά Γαλλικής Δημοκρατίας, Rec. 1974, σ. 359), το Δικαστήριο έκρινε ότι τα άρθρα 48 έως 51 της Συνθήκης ΕΟΚ τυγχάνουν εφαρμογής στον τομέα των θαλάσσιων μεταφορών, αναγνωρίζοντας με τον τρόπο αυτό έμμεσα ότι ο υπήκοος κράτους μέλους που εργάζεται σε πλοίο νηολογημένο σε άλλο κράτος μέλος πρέπει να λογίζεται ως εργαζόμενος κατά την έννοια της Συνθήκης.

15 Όσον αφορά τις ασκούμενες μερικώς ή προσωρινώς εκτός του εδάφους της Κοινότητας επαγγελματικές δραστηριότητες, το Δικαστήριο έκρινε με τις αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 1974 (στην υπόθεση 36/74, Walrave, Rec. 1974, σ. 1405) και της 12ης Ιουλίου 1984 (στην υπόθεση 237/83, Prodest, Συλλογή 1984, σ. 3153) ότι τα ασκούντα τις εν λόγω δραστηριότητες πρόσωπα έχουν την ιδιότητα των εργαζομένων που απασχολούνται στο έδαφος κράτους μέλους, εφόσον η εργασιακή έννομη σχέση μπορεί να

οριοθετηθεί κατά τόπον στο έδαφος της Κοινότητας ή εφόσον συνδέεται αρκετά στενά με το έδαφος αυτό.

16 Το εν λόγω κριτήριο συνδέσμου πρέπει να εφαρμόζεται και στην περίπτωση εργαζομένου υπηκόου άλλου κράτους μέλους, ασκούντος σε μόνιμη βάση έμμισθη δραστηριότητα επί πλοίου νηολογημένου σε άλλο κράτος μέλος.

17 Στο εθνικό δικαιοδοτικό όργανο εναπόκειται να εκτιμήσει αν η εργασιακή σχέση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης συνδέεται αρκετά στενά με το ολλανδικό έδαφος, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη τις ακόλουθες περιστάσεις που προκύπτουν από το φάκελο της κύριας δίκης, καθώς και από τις αναπτυχθείσες ενώπιον του Δικαστηρίου γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις: ο προσφεύγων της κύριας δίκης εργάζεται σε πλοίο νηολογημένο στις Κάτω Χώρες για λογαριασμό εφοπλιστικής εταιρίας ολλανδικού δικαίου με έδρα τις Κάτω Χώρες· προσελήφθη στις Κάτω Χώρες και η εργασιακή σχέση που τον συνδέει με τον εργοδότη του διέπεται από το ολλανδικό δίκαιο· ο ενδιαφερόμενος είναι ασφαλισμένος στο ασφαλιστικό σύστημα των Κάτω Χωρών όπου και καταβάλλει φόρο εισοδήματος.

18 Δεδομένου ότι με το προδικαστικό του ερώτημα το παραπέμπον δικαστήριο επισημαίνει ότι στον προσφεύγοντα της κύριας δίκης δεν χορηγήθηκε άδεια διαμονής για να ασκεί έμμισθη δραστηριότητα στις Κάτω Χώρες, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ο εργαζόμενος αποκτά το δικαίωμα διαμονής δυνάμει των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου ανεξάρτητα από την έκδοση εκ μέρους της αρμόδιας αρχής κράτους μέλους τίτλου διαμονής που ενέχει απλώς δηλωτικό χαρακτήρα (βλέπε απόφαση της 8ης Απριλίου 1976 στην υπόθεση 48/75, Royer, Rec. 1976, σ. 497).

19 Επομένως, στο πρώτο ερώτημα που υπέβαλε το Raad van State πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 216, παράγραφος 1, της πράξεως προσχωρήσεως έχει την έννοια ότι πορτογάλος υπήκοος, ασκών, από ημερομηνία προγενέστερη της προσχωρήσεως της Πορτογαλίας και επί πλοίου με σημαία άλλου κράτους μέλους, έμμισθη δραστηριότητα, στον οποίο δεν χορηγήθηκε τίτλος διαμονής για την άσκηση της δραστηριότητας αυτής στο εν λόγω κράτος μέλος, εμπίπτει στις διατάξεις του άρθρου 7 και επομένων του κανονισμού 1612/68, εφόσον η εργασιακή σχέση συνδέεται αρκετά στενά με το έδαφος αυτού του κράτους μέλους.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

20 Το άρθρο 1 της οδηγίας 68/360/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 43), προβλέπει ότι η οδηγία εφαρμόζεται στους υπηκόους των κρατών μελών, καθώς και στα μέλη των οικογενειών τους, που εμπίπτουν στις διατάξεις του κανονισμού 1612/68, χωρίς να διακρίνει μεταξύ του τίτλου I του πρώτου μέρους που αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση και του τίτλου II που αφορά την άσκηση της απασχολήσεως και την ίση μεταχείριση. Βάσει του άρθρου 4 της οδηγίας, τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν στα πρόσωπα αυτά το δικαίωμα διαμονής στην επικράτειά τους και τους χορηγούν προς το σκοπό αυτό έγγραφο καλούμενο « άδεια διαμονής υπηκόου κράτους μέλους της ΕΟΚ ».

21 Κατά συνέπεια, πορτογάλος υπήκοος, εργαζόμενος ήδη σε ένα από τα τότε κράτη μέλη κατά το χρόνο προσχωρήσεως της χώρας του, ο οποίος εμπίπτει, δυνάμει του άρθρου 216, παράγραφος 1, της πράξεως προσχωρήσεως στις ευεργετικές διατάξεις του τίτλου II του κανονισμού 1612/68, μπορεί να επικαλεστεί τις διατάξεις της οδηγίας 68/360/ΕΟΚ.

22 Κατόπιν των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα του Raad van State προσήκει η απάντηση ότι ο πορτογάλος υπήκοος που πληροί τις εξαγγελλόμενες με την απάντηση επί του πρώτου ερωτήματος προϋποθέσεις εμπίπτει στις διατάξεις του άρθρου 4 της οδηγίας 68/360/ΕΟΚ.

Επί των δικαστικών εξόδων

23 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η κυβέρνηση της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, η κυβέρνηση του Βασιλείου των Κάτω Χωρών και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης το χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 1987 το Raad van State των Κάτω Χωρών, αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 216, παράγραφος 1, της πράξεως για τους όρους προσχωρήσεως του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας και για τις προσαρμογές των Συνθηκών, που επισυνάφθηκε στην υπογραφείσα στις 12 Ιουνίου 1985 Συνθήκη μεταξύ των δέκα τότε κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αφενός, και του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, αφετέρου, για την προσχώρηση του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενεργείας έχει την έννοια ότι πορτογάλος υπήκοος, ασκών, από ημερομηνία προγενέστερη της προσχωρήσεως της Πορτογαλίας και επί πλοίου με σημαία άλλου κράτους μέλους, έμμισθη δραστηριότητα, στον οποίο δεν χορηγήθηκε τίτλος διαμονής για την άσκηση της δραστηριότητας αυτής στο εν λόγω κράτος μέλος, εμπίπτει στις διατάξεις του άρθρου 7 και επομένων του κανονισμού 1612/68, εφόσον η εργασιακή σχέση συνδέεται αρκετά στενά με το έδαφος αυτού του κράτους μέλους.

2) Ο πορτογάλος υπήκοος που πληροί τις προϋποθέσεις αυτές εμπίπτει στις διατάξεις του άρθρου 4 της οδηγίας 68/360/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των εργαζομένων των κρατών μελών και των οικογενειών τους στο εσωτερικό της Κοινότητας.

Koopmans Mancini

Κακούρης Schockweiler Díez de Velasco

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 27 Σεπτεμβρίου 1989.

Ο γραμματέας

J.-G. Giraud

Ο πρόεδρος του έκτου τμήματος

T. Koopmans